

könyvtár honlapján való kereséssel, és inkább a folyóirat kiadójának honlapján, vagy általános keresőrendszerekben (AltaVista, Google) próbálkoztak tovább, ami további frusztrációhoz vezetett.

Az új interfész tervezésénél a következő két fontos szempontot kellett érvényesíteni:

- a katalógus és a weboldal jegyzékeit ne kelljen külön-külön létrehozni, és párhuzamosan kezelni;
- a szakreferensek és az informatikusok munkája ne fedje át egymást, bizonyos feladatokat a szakreferensek az informatikusok közreműködése nélkül is el tudjanak végezni.

A programozók azzal kezdték, hogy a katalogizált rekordok bizonyos elemeit egy adatbázisba exportálták, és olyan programot írtak, amely az így nyert információt dinamikus weboldalakra importálja. Az adatok a címet, a 856 mező tartalmát (általában a folyóirat internetes címét, URL-jét), a bibliográfiai rekord számát, és a gyarapító (selector) kódját tartalmazták. A weboldalak létrehozásánál a php és PostGRES programnyelveket használták. Mindkét nyelv szabad forrású, tehát forráskódjuk szabadon felhasználható és módosítható.

Az új interfész két fő menüpontból áll, a kapcsolódások struktúrája pedig a következő: az egyik menü az adatbázisban meglévő témaköröket jeleníti meg, és minden témakör egy-egy weboldalra mutat, amelyek az ide sorolható összes folyóiratot feltüntetik. Az itt található folyóiratcímekre kattintva az online folyóirat URL-jére jutunk. A másik menü a folyóirat-címek betűrendes keresését teszi lehetővé.

A témakör szerinti csoportosításhoz a katalógus „szelektor” elemét használták. Ez a rovat általában az előfizetésért felelős gyarapítót jelölte. Ez a mező csak egy bejegyzést tartalmazhatott, de előfordult az is, hogy üresen maradt. Emiatt a rendszer tudományterület szerinti osztályozó funkciója nem működött tökéletesen. Hasznosabbnak tűnt az a

megoldás, hogy a szakreferensek maguk ellenőrizzék és javítsák a listákat, lehetővé téve egy-egy folyóirat több szakterületen való felsorolását, amire az automatikus osztályozás nem adott módot. A szakreferensek egy jelszóval védett, webalapú interfészen keresztül adhatnak hozzá vagy törölhetnek ki folyóiratcímeket a tematikus jegyzékekből. Egy folyóiratcímeket lehet például törölni egy adott listáról, más listákon azonban megmarad, hiszen a weboldal adatait generáló adatbázis több témakört tesz lehetővé egy folyóirat számára.

Az elektronikusfolyóirat-kezelő rendszer havonta egyszer frissíti a rekordokat. Továbbra is sok munka hárul azonban a szakreferensekre, akiknek rendszeresen át kell nézniük az új folyóiratcímeket, és figyelemmel kell kísérniük a változó URL-eket. Mindezek ellenére a projekt sikeresnek bizonyult, mivel lehetővé tette, hogy az elektronikus folyóiratok címeit és URL-jeit új, webalapú interfészen, de egy már létező forrás adatait felhasználva lehessen elérni. A szakreferensek maguk is el tudják végezni a hatáskörükbe tartozó javításokat, a webszerkesztőknek tehát nem kell az információnak ezt a részét kezelniük. Az egyetemi könyvtárak által használt linkellenőrző program az e-folyóirat-jegyzékek internetes címeit is ellenőrzi, lehetőséget nyújtva a már nem működő URL-ek javítására. A siker legfontosabb mércéje azonban az elektronikus folyóiratok használatának ugrászerű emelkedése volt. Az *Electronic Journal Center*-ből letöltött cikkek száma 1998 és 2000 között 644%-kal nőtt. Ez a növekedés azt jelzi, hogy érdemes volt az elektronikus folyóiratok jegyzékeit automatizálni.

WITHERS, Rob—CASSON, Rob—SHRIMPLIN, Aaron: *Creating Web-based listings of electronic journals without creating extra work.* = *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services*, 26 kötet. 2. sz. 2002. p. 107–112./

(Balogh Anna)

A Lexis-Nexis webadatbázis az egyetemi könyvtárosok szemével

Az adatbázis-csoport ismertetése

A Lexis-Nexis adatbázist webhelyén úgy ismertetik, mint egy elsősorban angol nyelvű, nagy adatbázist, amely azonban német, francia, olasz és

holland dokumentumokat is feldolgoz. Rendkívül népszerű a jogi és üzleti szférában, ugyanakkor a Lexis-Nexis Academic Universe szolgáltatásait egyetemi-kutatói környezetben széles körben hasznosítják.

Webhelye a következő adatokkal jellemezhető: 24 órán át hozzáférhető, mérete 2,2 billió (!) online karakter, 3,5 milliárd kereshető dokumentummal, 26 évre visszamenőleges keresési lehetőséggel. Teljes tartalma 10 200 adatbázis, előfizetőinek száma csaknem 1,8 millió, és igénybevétele mintegy 400 000 online keresés naponta. Tulajdonképpen elődje, az 1973-ban elindított LEXIS adatbázis volt az első, teljes szövegű információs szolgáltatás, amely a jogi gyakorlatot segítette. Másik összetevője, a NEXIS 1979-ben indult útjára, mint az első hír- és üzletiinformációs-adatbázis. A két nagy adatbázis webváltozata, a Lexis-Nexis Academic Universe 1998-ban kezdte meg működését.

Az összevont adatbázist „tartalmi alrendszerekbe” (a Telnet változatban „könyvtárakba”) szervezték. Ezek követték a hagyományos Lexis-Nexis kategóriákat, úgymint hírek és emberek, vagyon, vállalati és pénzügyi információk, orvosi, politikai és jogi tárgykörök. Mindegyik nagy tárgykör állományok vagy alkategóriák találhatók, amelyek tovább bonthatók még speciálisabb állományokra. A felhasználók, miután hozzáférnek a kívánt specialitási szinthez, keresési eszközökkel találják meg a legtöbb releváns és megfelelő dokumentumot. Ezt a folyamatot el lehet kerülni a különféle publikációk „forrás” szerinti keresésével vagy böngészésével. Ezeket a dokumentumokat az interfész bal legfelső ugrópontjának használatával lehet elérni, aminek eredménye egy címek szerint betűrendbe rendezett lista.

A nagy – tartalom szerinti – alrendszerek a következők:

- Lexis-Nexis: valamennyi LEXIS és NEXIS szolgáltatás, kivéve az egyetemi és kutatóintézetek számára nem elérhető forrásokat, valamint az átalánydíjas opciókat.
- Lexis: USA szövetségi és állami jogesetek, az USA alkotmánya, törvényhozatal, törvényismertetés és egyéb jogi információk.
- Nexis: a Lexis-Nexis jogügyektől eltérő összevői, mint a hírek, vállalati és nemzetközi információk.
- Hírek és emberek: a teljes NEXIS tartalom, beleértve az életrajzi információkat.
- Vállalatok és pénzügyi ismeretek: valamennyi business és pénzügyi szolgáltatást, valamint a hírek forrásait és a pénzügyi információs forrásokat is tartalmazzák.
- Vagyon, tranzakciók, tulajdon, adó stb. információk egyes államokra és megyékre az USA-ban.

- Tudakozó szolgáltatás személyekre és üzleti szervezetekre: kb. 127 millió tétel, 103 millió háztartás 71 millió telefonszámmal.
- Adózási és könyvviteli tudnivalók USA szövetségi és állami szinten.
- Orvosi információk: teljes szövegű orvosi folyóiratok, hírlevelek, az Országos Orvosi Könyvtár Medline adatbázisa, orvosi vétségek törvényei, az Elsevier EMBASE adatbázisa.
- Politikai ismeretek: politikai szabályozók, események, közjogi törvények, törvényjavaslatok.
- Jogi áttekintő dokumentumok: mintegy 220 jogi folyóirat teljes szövege.
- Fontosabb napilapok a világ minden tájáról, napi frissítéssel.

A Lexis-Nexis Academic Universe adatbáziscsoportban a keresést tárgyszó-, adatmező-kereséssel és Boole-operátorokkal lehet végezni. Dokumentumokra irányuló keresést a keresési kategóriák szerint is meg lehet oldani, dátumtartománnyal és dokumentumtípussal szűkítve.

Az adatbázisok intézmények, szervezetszervezetek és egyének számára állnak rendelkezésre, különféle árrendszerek alapján. Az átalánydíjas rendszerben a használóknak havonta kell fizetniük, a díjköltségek, a szolgáltatás típusa és a források szerint változik. A hozzáférési óradíjak az adatbázison, vagy a keresett forrásokon, és a keresés idején alapulnak, függetlenül a keresések számától. A tranzakciós díjakat a keresések alapján számlázzák.

A szakirodalom hasznosítása

Az irodalomkutatás hasznosságának felmérése szubjektív és bonyolult folyamat, sokféle külső és belső tényezőtől függ. A megtalált dokumentumhalmaz hasznossága és minősége a használó megítélésének tárgya. A visszakeresési mechanizmus minőségét különféle formákban mérik: keresési módszerekkel, relevanciával, pontossággal, teljességgel, a rendszer megtanulásának és használatának egyszerűségével, a használó elégedettségével, a korlátozási lehetőségekkel stb. A keresési módszerek között ismerjük a keresés típusát (szerző, dokumentumcím, témakör, tárgyszó, adatmező, deskriptor vagy természetes nyelvi szavak szerinti keresések), a rendszer képességét a keresési eredmények finomítására és módosítására (Boole-operátorokkal, korlátozási feltételekkel, beleértve a publikációs dátumot, a

publikáció típusát stb. helyzeti operátorokkal), közvetlen vagy relációs illesztés alkalmazását.

A hatékonysági kritériumok a relevanciára, a pontosságra és a teljességre vonatkoznak. Egyes szerzők a rendszert akkor tartják hatékonynak, ha képes olyan dokumentumokat nyújtani, amelyek a felhasználó információs igénye szempontjából a legmegfelelőbbek. Teljességnek nevezik egy meghatározott keresőkérdésnek megfelelő adatbázisok teljes halmazából visszakeresett releváns dokumentum összes számát. Ez persze újabb problémákat vet fel, hiszen nem lehet meghatározni a releváns dokumentumok számát egy adatbázisban. Ennek ellenére, a teljesség a visszakereső rendszer hatékonyságának egyik fontos mérőszáma. Egy másik hasonló mérőszám a pontosság, amely megmutatja, hogy egy keresés során megtalált valamennyi dokumentumból mennyi releváns. Ez utóbbit könnyebb megérteni és meghatározni, mint a teljességet. A relevancia, a teljesség és a pontosság jól megközelíti egy keresőrendszer, a keresési mechanizmus minőségét és hasznosságát.

Az irodalomkutatás problémái

Jelen esettanulmány kísérlet arra, hogyan lehet meghatározni azt, hogy egyetemi könyvtárosok miként érzékelik a Lexis-Nexis Academic Universe adatbáziscsoport hasznosságát. A meghatározás módja olyan felmérés, amely a következő három összetevő által definiált teljesítményből indul ki: keresési módszerek, a hatékonyság mértéke és a használó hozzáállása.

A szakkifejezések meghatározása

- **Érzékelés:** arra vonatkozik, hogyan figyelik meg és elemzik a használók a Lexis-Nexis Academic Universe alapvető összetevőit, hogy képesek legyenek meghatározni minőségét.
- **Az érzékelés összetevői:** a visszakeresés teljesítményének mérésére használt elemekre vonatkozik, mégpedig a keresési módszerekre, a hatékonyság mérőszámaira és a használati alkalmasságra.
- **Keresési módszerek:** a Lexis-Nexis keresésének olyan tulajdonságai, mint a Boole-operátorok, a csonkolás, a fuzzy-logikai keresés, a természetes nyelvi keresés, az adatmezők és a tárgyszavak keresése.

- **A hatékonyság mérőszámai:** a relevancia, a pontosság és a teljesség annak meghatározására, hogy mennyire jó, hasznos és megfelelő a Lexis-Nexis keresőrendszer funkcionalitása.
- **Használati alkalmasság:** a Lexis-Nexis megismerésének és használatának egyszerűsége, beleértve egyszerű interfészét a könnyű navigáláshoz.

A felmérés módszere

Az adatbáziscsoportot a New York-i *Queensborough Községi Főiskola* könyvtárosai körében tesztelték. Egy kérdőívet adtak nekik, mivel ők a Lexis-Nexis Academic Universe egyedüli használói a főiskolán. Minden tanszéken megkérték a könyvtárosokat, hogy értékeljék az adatbázist 1-től 5-ig terjedő osztályzattal: az 5-ös jelenti a „legkeresettebb és legmegfelelőbb” ismérveket, az 1-es ennek ellenkezőit. Mindegyik pont a három kritériumra (a keresési módszerekre, a hatékonyság mérőszámaira és a használati alkalmasságra) vonatkozott, amelyekkel a Lexis-Nexis megítélése jellemezhető a könyvtárosok részéről. Befejezésként azt kérték a válaszolóktól, hogy bármely egyéb megfigyelést, megjegyzést fűzzenek válaszaikhoz. A megkérdezettek anonimitását azzal biztosították, hogy a kérdőíveken nem szerepelt a válaszolók azonosítója.

Az eredmények és elemzésük

A megkérdezettek 80%-a, vagyis 8 válaszoló töltötte ki teljes egészében és érvényesen a kérdőívet. Az 1. táblázat mutatja a nyolc válaszoló online keresési tapasztalatait. Átlagban 13,75 éves számítógépes gyakorlatuk, és 12,13 éves adatbázis-keresési tapasztalatuk van (5–25 év). Az internettel átlagosan 4,87 év gyakorlatot szereztek, a Lexis-Nexis keresésével átlagosan 14 évet.

A 2. táblázatban látható a Lexis-Nexis Academic Universe keresési tulajdonságainak használói érzékelési kritériumaira adott osztályzatok eloszlása a felhasználók száma (százaléka) szerint. 4-est és 5-öst a válaszolók 57,3%-a adott, 1-es és 2-es közötti jegyeket 14,3%, és a „semlegesek” (3-asok) részaránya 28,6%. A legtöbben a Boole-operátorokat és a csonkolást választották a keresés legfontosabb jóságának (4-es vagy 5-ös). A tárgyszavak szerinti keresést 42,3% értékelte kedvezően, és csak 14,3% kedvezőtlenül. A fuzzy-logika használatát 20%-uk értékelte pozitívan,

40%-uk negatívan. A természetes nyelvi keresést csaknem egyenlő mértékben ítélték kedvezően és kedvezőtlenül (43 és 42,9%). A felmérés eredménye úgy ítélt meg nagy általánosságban, hogy a főiskolai könyvtárosok jó osztályzatokat adtak a keresési jellemzőknek.

1. táblázat

A válaszoló főiskolai könyvtárosok keresési tapasztalatai: osztályzatok 1-től 5-ig

Válaszó	Számítógépes gyakorlat (évek)	Adatbázis-keresési gyakorlat (évek)	Internet-keresési gyakorlat (évek)	A Lexis-Nexis használata (évek)
1	4	5	2	1
2	20	12	6	2
3	5	5	3	1
4	14	8	5	3
5	10	10	5	5
6	25	25	10	10
7	16	16	3	14
8	16	16	5	12

2. táblázat

A Lexis-Nexis Academic Universe adatbázisok keresési tulajdonságainak kritériumai: osztályzatok 1-től 5-ig (zárójelben a %)

A kritériumok pontjai	1	2	3	4	5	Hiányzó osztályzatok száma
Keresési módszerek használata	0	1 (14,3)	2 (28,6)	3 (43,0)	1 (14,3)	1
Boole-operátorok használata	0	1 (14,3)	1 (14,3)	4 (57,0)	1 (14,3)	1
Csonkolás használata	0	1 (14,3)	1 (14,3)	3 (43,0)	2 (28,6)	1
Tárgyszavas keresés használata	0	1 (14,3)	3 (43,0)	1 (14,3)	2 (28,6)	1
Fuzzy-logikai keresőkérdés használata	0	2 (40,0)	2 (40,0)	1 (20,0)	0	3
Természetes nyelvi keresés használata	1 (14,3)	2 (28,6)	1 (14,3)	3 (43,0)	0	1

A hatékonysági kritériumok tekintetében a Lexis-Nexis Academic Universe adatbázisokat magasra értékelték. Ezt igazolják a 3. táblázat adatai. A jobb osztályzatokat a válaszolók 57,3%-a, a rosszabbakat 28,6%-a adta. Hasonlóképpen vezetnek a jó osztályzatok a teljesség és pontosság megítélésé-

ben. Egyes válaszolók kommentárjai is ezt tükrözik (pl. „életmentő a jogi esetek megismerésében”).

3. táblázat

A keresés hatékonyságának mérőszámai: osztályzatok 1-től 5-ig (zárójelben a %)

Hatékonysági mérőszámok pontjai	1	2	3	4	5	Hiányzó osztályzatok száma
Relevancia	0	2 (28,6)	1 (14,3)	1 (14,3)	3 (43,0)	1
Teljesség	0	1 (17,0)	1 (17,0)	1 (17,0)	3 (50,0)	2
Pontosság	0	2 (28,6)	1 (14,3)	3 (43,0)	1 (14,3)	1

4. táblázat

A Lexis-Nexis Academic Universe adatbázisok használati alkalmasságának kritériumai: osztályzatok 1-től 5-ig (zárójelben a %)

A kritériumok pontjai	1	2	3	4	5	Hiányzó osztályzatok száma
A használat egyszerűsége	1 (12,5)	1 (12,5)	2 (25,0)	1 (12,5)	3 (37,5)	
Használói elégedettség	0	1 (14,3)	2 (28,6)	1 (14,3)	3 (43,0)	1
A keresési tanulás egyszerűsége	1 (12,5)	1 (12,5)	2 (25,0)	2 (25,0)	2 (25,0)	
Használóbarát jelleg	0	3 (43,0)	0	3 (43,0)	1 (14,3)	1
A navigálás lehetőségei	0	1 (14,3)	3 (43,0)	2 (28,6)	1 (14,3)	1
A menük rugalmassága	0	1 (14,3)	3 (43,0)	2 (28,6)	1 (14,3)	1
Hibajavítási képesség	0	0	1 (17,0)	4 (67,0)	1 (17,0)	2
Korábbi keresőhalmazok	0	1 (14,3)	3 (43,0)	2 (28,6)	1 (14,3)	1
Oktatás szükségessége	4 (50,0)	0	2 (25,0)	1 (12,5)	1 (12,5)	
A HELP menü hasznossága	1 (17,0)	2 (33,0)	1 (17,0)	2 (33,0)	0	2

Az adatbázisok használati alkalmasságának, egyszerűségének osztályzatai láthatók a 4. táblázatban. A legtöbben (84%) a Lexis-Nexis rendszer hibajavítási képességére adtak 5-öst vagy 4-est. A második helyre (57,3% kedvező válasz) a felhasználói elégedettség és a felhasználóbarát jelleg került holtversenyben, ezeket ugyancsak két pont követi, a használat és a rendszer megtanulásának

egyszerűsége. A leggyengébb pontoknak a továbbképzés szükségessége és a HELP menü hasznossága bizonyultak. A használati alkalmaság kritériumainak többsége ugyan kedvező fogadtatásban részesült, de kiderült, hogy az oktatás és továbbképzés az interfész használatának elengedhetetlenül szükséges feltétele. A válaszolók arra törekedtek kommentárjaikban, hogy az oktatás a lehető legegyszerűbb legyen. Ugyanezt kérték a HELP funkcióra is.

Következtetések

A Lexis-Nexis Academic Universe visszakereső rendszere alkalmas a használók információs igényeinek kielégítésére. Ez elsősorban az adatbázis fő használói csoportjára, az egyetemi és főiskolai közösségekre: könyvtárakra, tanárookra, kutatókra, hallgatókra igaz. Az adatbázisok elfogadását a könyvtárosok három kritérium: keresési jellemzők, a hatékonyság mérőszámai és használati alkalmaság tekintetében magasra értékelték.

A felmérésben pozitív válasszal részt vevők az ötjegyű skálán a hatékonyság mérőszámaira adták a legmagasabb osztályzatokat, azzal, hogy a relevancia, a pontosság és a teljesség adatait előkelő helyre rangsorolták. Hasonló eredményt értek el a keresési tulajdonságok és a használati alkalmasága, eltekintve néhány ponttól.

Az eredmények alapján az információs szolgáltatóknak megfelelő oktatásban kell részesíteniük a Lexis-Nexis adatbázisok használóit. Ezzel elérhető, hogy a felsőoktatási könyvtárosok maximálisan használhassák ki a Lexis-Nexis szolgáltatásait, hatékony és jó minőségű tájékoztatásra fordíthassák őket. A rendszer fejlesztői és karbantartói is tanulhatnak a fenti eredményekből, hogy az adatbázisok jövőendő frissítéseiben hasznosíthassák a válaszolók javaslatait.

/OULANOV, A.–PARAJILLO, Edmund J. Y.: *Academic librarians' perception of Lexis-Nexis. = The Electronic Library*, 21. köt. 2. sz. 2003. p. 123–129./

(Roboz Péter)

A bibliográfiai információ mibenléte

A bibliográfiai információ mibenlétével foglalkozó szakirodalomnak – mondhatni – se szeri, se száma. Ennek ellenére ez a mibenlét továbbra is meghatározatlan maradt. Szerzőnk idézve és vitatva a kérdéssel foglalkozók nézeteit és definícióit, arra a következtetésre jut, hogy a bibliográfiai információ *kettős természetű*.

Egyfelől, akárcsak bármiféle más információ, a valóság közvetlen tükrözője. Ebben az értelemben az információs tevékenység objektuma a bibliografizált dokumentum. Másfelől a bibliográfiai információban a dokumentum szövegének értelme is közvetlenül tükröződik.

Mindennek következtében a bibliográfiai tevékenység nem szakadt – nem szakadhat – el az élettől, nem lepi – nem lepheti – be a „századok pora”, ahogy egyesek állítják. Az új információrögzítő eszközök és módszerek – persze – bizonyos változásokat gerjesztenek benne, mint ahogy korábban is a dokumentális kultúra fejlődése közben ez megtörtént. Mostanában pl. az optikai lemezek

rögzített információs termékek bibliográfiai leírásában egyes hagyományos elemek változásokon esnek át, miközben korábban ismeretlen elemek jelennek meg benne. Közéjük mindenekelőtt a számítógépre vonatkozó karakterisztikák tartoznak, minthogy ismeretük nélkül nem lehet használni a szóban forgó lemezeket. Ennek ellenére a dokumentumok hordozóinak módosulásai, a technikai fejlődés előidézte változások nem alakítják át a bibliográfiai információ lényegét.

Végül azt kell hangsúlyozni, hogy a korszerű hordozók és információkezelő eszközök megjelenése és általánossá válása önmagában nem határozza meg a bibliográfiai művek minőségét, az ui. továbbra is a bibliográfusok minőségétől – tapasztalataitól, ismereteitől és intuíciójától – fog függeni.

/SAVIČEV, V. V.: *Kak, kogda i začem poavlaetsja bibliografičeskaja informacija. = Bibliografiā*, 3. sz. 2002. p. 3–11./

(Futala Tibor)